

Bjørn Hvinden
OsloMet – storbyuniversitetet
bhvind@oslomet.no

Vår ref.: 2018/257

Deres ref.:

Dato: 24.09.2018

Uttalelse om randomisert felteksperiment

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) er et rådgivende organ, som arbeider for å fremme god og etisk forsvarlig forskning. NESH er faglig uavhengig og avgjør selv hvilke saker komiteen tar opp til behandling. Uttalelser fra NESH er kun veiledende, og ikke bindende eller sanksjonerende i juridisk forstand. Forskere og forskningsinstitusjoner har et selvstendig ansvar for å sikre at forskningen de utfører er god og etisk forsvarlig.

NESH mottok 22. august 2018 en henvendelse fra Bjørn Hvinden og Iver Neumann, begge tilknyttet NOVA ved OsloMet – storbyuniversitetet, angående prosjektet *HIRE? A mixed method examination of disability and employers' inclusive working life practices*. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd, og formålet er «å bidra til bedre kunnskap om arbeidsgiveres vurderinger og praksiser overfor jobbsøkere med nedsatt funksjonsevne». Prosjektet inkluderer et felteksperiment, og det er bakgrunnen for at prosjektleder Hvinden og instituttleder Neumann har henvendt seg til NESH for en vurdering. Med henvendelsen fulgte søknaden til Forskningsrådet og en drøfting om bruk av randomiserte felteksperiment i Norge og andre land.

I tillegg fulgte et brev fra rektor ved OsloMet, Curt Rice, som understreker prosjektets relevans og presiserer at det er «sterkt ønskelig at NESH etter en samlet vurdering kan konkludere at forskningsetiske hensyn ikke er til hinder for gjennomføring av det planlagte metodeopplegget i HIRE». Og videre, siden de «er kjent med at NESH tidligere har vært kritisk til bruk av denne

metoden, vil OSLOMET understreke at dette prosjektet er av stor betydning for universitetet.» I behandlingen av saken valgte NESH å se bort fra dette brevet fra rektor Rice. NESH understreker overfor OsloMet at komiteen er faglig uavhengig og ikke kan la seg styre av institusjonspolitiske hensyn.

Saken ble behandlet på NESH-møte 14. september 2018. Lene Bomann-Larsen som er tilknyttet OsloMet redegjorde for sin tilknytning, og en samlet NESH-komité anså henne som habil i behandlingen av denne saken.

Bakgrunn

Feltekspperimentet går ut på å sende ut 1 200 fiktive søknader til 600 arbeidsplasser i de fire sektorene informasjons- og kommunikasjonsteknologi, regnskap, salg og administrasjon. Målet er å skape kunnskap om arbeidsgiveres seleksjon. Halvparten av søknadene vil være fra «personer» med ulike typer funksjonsnedsettelse, den andre halvparten «personer» uten funksjonsnedsettelse. Det er arbeidsgivernes respons på disse søknadene som skal utforskes, og for å få kunnskap om faktisk adferd, vil disse ikke bli informert på forhånd. De vil i stedet få informasjon raskt etter at de har respondert på søknadene, ideelt innen 48 timer, slik at ikke ansettelsesprosessene vil bli forsinket, noe som tidligere har vært en utfordring i gjennomførte feltekspementer. Hvis arbeidsgiver ikke sender svar, vil de informeres etter en måned.

Noen av arbeidsgiverne vil bli kontaktet i etterkant med forespørsel om deltakelse i en kvalitativ oppfølgingsstudie. Her vil forskerne intervju ti av dem som responderte på de innsendte søknadene og fem som ikke gjorde det i hver av de fire sektorene, altså 60 arbeidsgivere til sammen. Henvender ber på denne bakgrunn NESH ta stilling til tre konkrete spørsmål:

- 1) Deres grunner til å fravike informert samtykke;
- 2) Deres oppfatning om av nytteverdien av prosjektets resultater for samfunnet og et stort antatt personer med funksjonsnedsettelse overstiger ulempene for de berørte arbeidsgiverne;
- 3) Hvordan de ser for seg at de kan gjøre ulempene for de berørte arbeidsgiverne minst mulige.

NESHs vurdering

I vurderingen av prosjektet legger NESH til grunn [Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora](#) (2016). NESH har også trukket veksler på en tidligere henvendelse fra OsloMet om et annet randomisert felteksperiment hvor vurderingen var at prosjektet ikke burde gjennomføres slik det var skissert ([2016/319](#)). Denne saken ble påklaget, og ved ny vurdering fastholdt NESH sin konklusjon ([NESH 2017/43](#)). I vurderingen av den nye saken mener NESH at henvendelsen er gjennomarbeidet og ryddig. NESH etterlyser imidlertid noen metodiske detaljer som må tas hensyn til i den forskningsetiske vurderingen av prosjektet, og har ellers noen mindre merknader.

- 1) Til det første spørsmålet om grunner for å fravike samtykke viser henvender til forskning på tilsvarende felt som har skapt viktig kunnskap med et tilsvarende design (vedlegg 3). Videre redegjør de grundig for utfordringer knyttet til å få kunnskap om praksis (utover det vi kan lese ut fra statistikken som viser store forskjeller i sysselsettingsgrad). De gjør også en aktiv vurdering av om samme eller tilsvarende nyttige kunnskap kan frembringes ved hjelp av andre fremgangsmåter.

NESHs vurdering er at begrunnelsene for å fravike samtykke er gode, i den forstand at andre metoder vil ha andre svakheter, som gjør det vanskelig å frembringe relevant kunnskap. Det eksperimentelle designet brukes også for å identifisere aktuelle arbeidsgivere, som i den kvalitative delen kan få mulighet til å redegjøre nærmere for sine vurderinger i forbindelse med utvelgelsen. Prosjektet inneholder også komparasjon med både USA og Sverige, noe som kan gi ny kunnskap om variasjon på tvers av ulike systemer og kulturer.

- 2) Til det andre spørsmålet om avveining mellom nytte, relevans og kvalitet på den ene siden og belastningen for de berørte på den andre, gir prosjektbeskrivelsen en grundig beskrivelse av eksisterende kunnskap og utfordringer knyttet til at det, til tross for en rekke tiltak, vedvarer forskjeller i sysselsettingsgrad mellom personer med og uten funksjonsnedsettelse. De viser til verdien av ny kunnskap om mekanismer som hindrer inkludering i arbeidslivet for personer med funksjonsnedsettelse, og hvordan denne kunnskapen kan bedre innsatsen for å forhindre dette, noe som vil komme personer med funksjonsnedsettelse til gode. Det framkommer videre at «personene» vil ha mange ulike funksjonsnedsettelse, som i ulik grad

kan medføre behov for praktisk tilrettelegging og fare for sykemeldinger, samt kan være omgitt med ulik grad av fordommer.

NESHs vurdering er at prosjektet har potensiale for å frembringe viktig kunnskap, selv om henvendelsen nok går langt i å foregripe den faktiske samfunnsnyten. Det sentrale her er avveiningen mellom relevans og kvalitet, herunder metodiske betraktninger. Det avgjørende er at det er mulig å isolere og identifisere effekten av funksjonsnedsettelse, noe om vil avhenge av hvordan denne informasjonen legges inn i de fiktive søknadene. I tidligere saker hvor NESH tidligere har uttalt seg kritisk til bruk av denne metoden, har et sentralt punkt vært om man klarer å isolere effekten av funksjonsnedsettelse fra andre forhold som kan følge med funksjonsnedsettelse, slik som huller i søkers ansettelseshistorie.

Samtidig skisseres det en rekke forskjellige funksjonsnedsettelse med behov for ulik grad av tilrettelegging. Dette kan bety at resultatene blir vanskelige å analysere og sammenligne. Dette er selvfølgelig noe som kan følges opp i den kvalitative delen av studien, ikke minst fordi disse intervjuene blant annet vil handle om arbeidsgivernes vurdering av NAVs tilretteleggingstiltak. Den kvalitative delen av studien er relativt stor og har tilsynelatende potensiale til å fange opp hva arbeidsgivernes respons handler om.

- 3) Til det tredje spørsmålet skisseres en rekke tiltak for å minimere belastningen for de berørte. Henvender drøfter også at et annet design vil medføre mindre ulempe for arbeidsgiverne, nemlig at kun én søknad sendes til hver utlysning. Dette vil imidlertid, som de påpeker, svekke den kontrollfunksjonen det er å sende en tilsvarende søknad fra en person uten funksjonsnedsettelse, noe som igjen kan svekke prosjektets samfunnsnytte.

NESHs vurdering er at henvender har reflektert grundig og godt omkring relevante avveininger mellom design og behovet for beskyttelse. NESH deler også vurderingen av at andre tilnærminger vil redusere den forventede samfunnsnyten.

Konklusjon

NESHs konklusjon er at prosjektet er gjennomarbeidet og at den forskningsetiske refleksjonen er grundig og god. NESH mener imidlertid at en presisering av den metodiske tilnærmingen som skissert over må til for at bruken av randomisert eksperiment her er forsvarlig uten at det innhentes samtykke på forhånd.

NESH gjør i denne forbindelse oppmerksom på at det i den nye [personopplysningsloven § 9](#) finnes et nytt unntak for «Behandling av særlige kategorier av personopplysninger uten samtykke for arkivformål i allmennhetens interesse, formål knyttet til vitenskapelig eller historisk forskning eller statistiske formål».

NESH presiserer at vurderingen gjelder dette prosjektet spesifikt, og at det ikke er snakk om en vurdering av denne metodiske tilnærmingen mer generelt.

Med vennlig hilsen

Elisabeth Staksrud
Leder, NESH

Vidar Enebakk
Sekretariatsleder, NESH

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Kopi:

- OsloMet – storybyuniversitetet